

**Узагальнення й
систематизація знань з
теми
«Початкові хімічні
поняття»
(I частина)**

1. Що таке тіло?

Фізичне тіло – будь який предмет, який має розмір і форму.

2. Що таке речовина?

Речовина — це те, з чого складаються фізичні тіла, тобто навколишні предмети.

**Із наведеного переліку визначити
назви речовин і тіл:**

А. Скло.

Б. Колба.

В. Пробірка.

Г. Цвях.

Д. Стіл.

Е. Алюміній.

Перевіряємо відповідь

Речовини:

А. Скло

Б. Алюміній

Тіла:

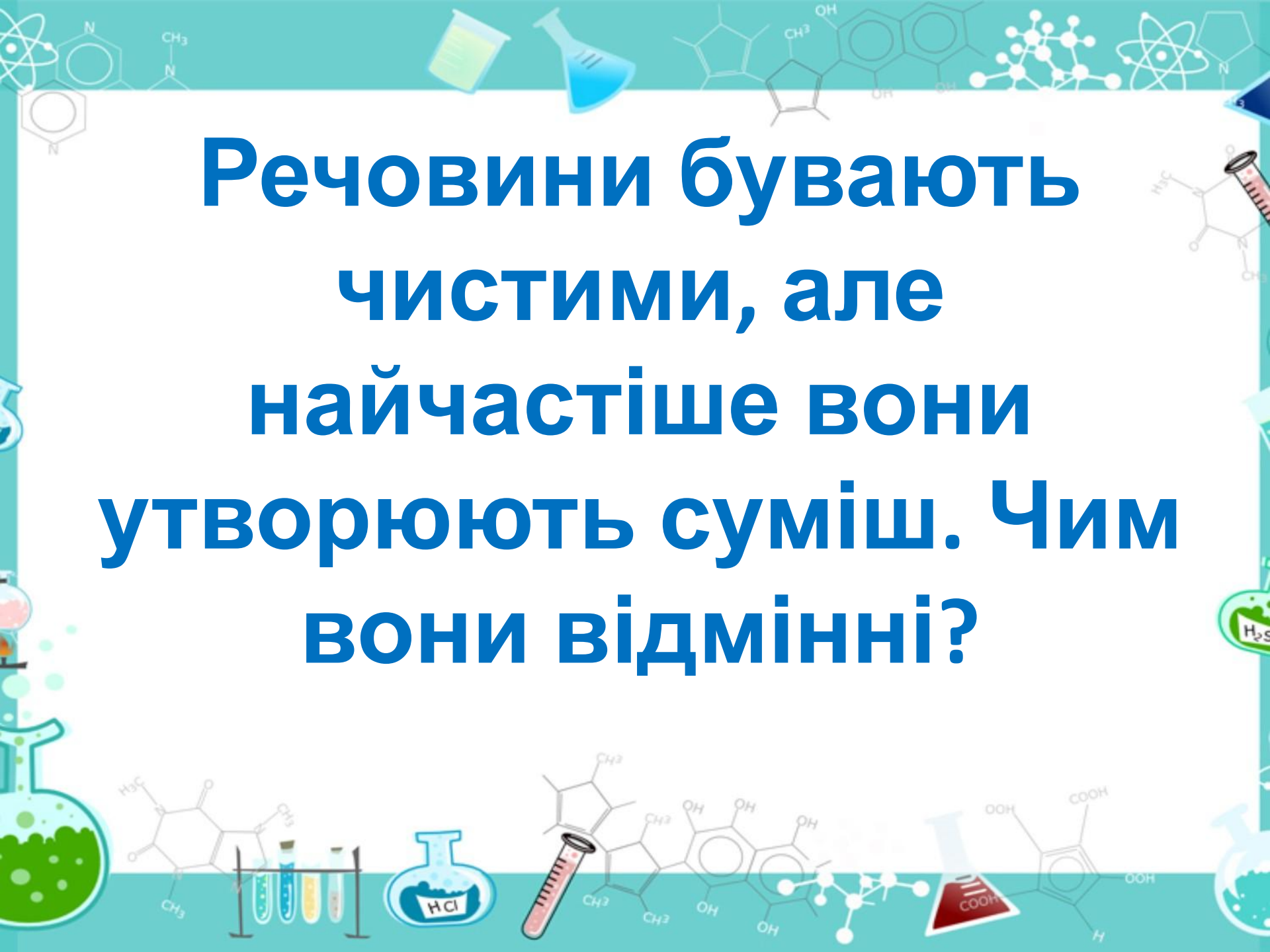
Б. Колба

В. Пробірка

Г. Цвях

Д. Стіл

**Речовини бувають
чистими, але
найчастіше вони
утворюють суміш. Чим
вони відмінні?**

Перевіряємо відповідь

- **Чиста речовина** — це речовина індивідуальна, яка не містить домішок інших речовин. Вона складається з частинок певного виду (з однакових атомів чи молекул) і тому має **сталі властивості**.
- **Суміш** — це сукупність різних речовин, тобто система, що складаються з двох і більше компонентів. **Компоненти можуть змінювати властивості сумішей**.

Із наведеного переліку визначити
назви чистих речовин і сумішей:

А. Кисень.

Б. Повітря.

В. Молоко.

Г. Залізо.

Д. Грунт.

Перевіряємо відповідь

Чисті речовини

А. Кисень.

Г. Залізо.

Суміші

Б. Повітря.

В. Молоко.

Д. Грунт

З яких частинок складаються речовини?

Речовини складаються з атомів,
молекул,
йонів.

Встановіть відповідність між

позначенням частинки та її назвою:

А. Атом

Б. Катіон

В. Аніон

Г. Молекула

1	
2	
3	
4	
5	
6	

Перевіряємо відповідь

1. H_2	А. Атом
2. К	Б. Катіон
3. K^+	В. Аніон
4. Cl^-	Г. Молекула
5. H_2O	
6. S	

1	Г
2	А
3	Б
4	В
5	Г
6	А

Для кожної матеріальної частинки можна визначити масу. В хімії замість абсолютних мас, виміряних в г чи кг, застосовують відносні.

1. Що таке відносна атомна маса?

Відносна атомна маса — це відношення маси атома до 1/12 частини маси атома Карбону.

Відносна атомна маса елемента – це число, що показує, у скільки разів маса одного атома даного елемента більше 1/12 частини маси атома Карбону .

2. Як позначається відносна атомна маса?

Відносна атомна маса позначається символом

Ar

Запишіть відносні атомні маси таких елементів:

Карбон, Фосфор, Ферум, Нітроген.

Перевіряємо відповідь

$$Ar(C) = 12$$

$$Ar(P) = 31$$

$$Ar(Fe) = 56$$

$$Ar(N) = 14$$

Задача

У скільки разів атом Магнію важчий за атом Карбону?

Перевіряємо відповідь

Задача

У скільки разів атом Магнію важчий за атом Карбону?

$$\text{Ar (Mg)} = 24$$

$$\text{Ar (C)} = 12$$

$$\frac{\text{Ar (Mg)}}{\text{Ar (C)}} = \frac{24}{12} = 2$$

Атом Магнію важчий за атом Карбону у 2 рази

Періодична система – таблиця, якою користуються в будь-якій хімічній лабораторії.

Пригадайте будову ПС.

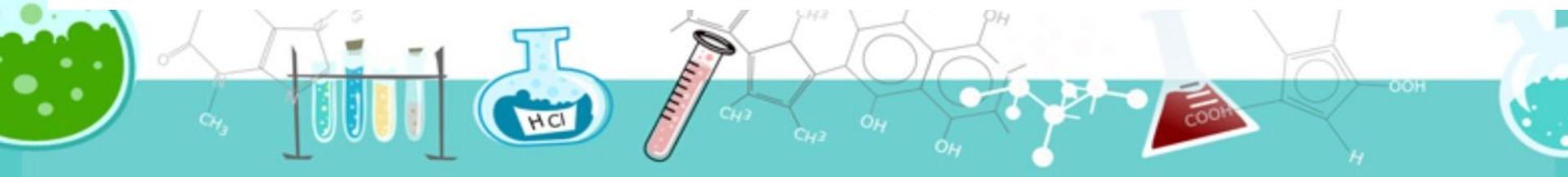
- Періодична система складається із періодів і груп.
- Кожна група складається із підгруп - головної та побічної.

ГРУППЫ ЭЛЕМЕНТОВ

Период	Ряд	ГРУППЫ ЭЛЕМЕНТОВ												
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII					
1	1	(H)						H ¹ Водород 1,00797	He ² Гелий 4,0026	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> Обозначение элемента Li Литий </div> <div style="text-align: center;"> Атомный номер 3 </div> </div> <div style="text-align: center; margin-top: 10px;"> Относительная атомная масса 6,939 </div>				
2	2	Li ³ Литий 6,939	Be ⁴ Бериллий 9,0122	B ⁵ Бор 10,811	C ⁶ Углерод 12,01115	N ⁷ Азот 14,0067	O ⁸ Кислород 15,9994	F ⁹ Фтор 18,9984	Ne ¹⁰ Неон 20,179					
3	3	Na ¹¹ Натрий 22,9898	Mg ¹² Магний 24,305	Al ¹³ Алюминий 26,9815	Si ¹⁴ Кремний 28,086	P ¹⁵ Фосфор 30,9738	S ¹⁶ Сера 32,064	Cl ¹⁷ Хлор 35,453	Ar ¹⁸ Аргон 39,948					
4	4	K ¹⁹ Калий 39,102	Ca ²⁰ Кальций 40,08	Sc ²¹ Скандий 44,956	Ti ²² Титан 47,90	V ²³ Ванадий 50,942	Cr ²⁴ Хром 51,996	Mn ²⁵ Марганец 54,9380	Fe ²⁶ Железо 55,847	Co ²⁷ Кобальт 58,9330	Ni ²⁸ Никель 58,71			
	5	Cu ²⁹ Медь 63,546	Zn ³⁰ Цинк 65,37	Ga ³¹ Галлий 69,72	Ge ³² Германий 72,59	As ³³ Мышьяк 74,9216	Se ³⁴ Селен 78,96	Br ³⁵ Бром 79,904	Kr ³⁶ Криптон 83,80					
5	6	Rb ³⁷ Рубидий 85,47	Sr ³⁸ Стронций 87,62	Y ³⁹ Иттрий 88,905	Zr ⁴⁰ Цирконий 91,22	Nb ⁴¹ Ниобий 92,906	Mo ⁴² Молибден 95,94	Tc ⁴³ Технеций [99]	Ru ⁴⁴ Рутений 101,07	Rh ⁴⁵ Родий 102,905	Pd ⁴⁶ Палладий 106,4			
	7	Ag ⁴⁷ Серебро 107,868	Cd ⁴⁸ Кадмий 112,40	In ⁴⁹ Индий 114,82	Sn ⁵⁰ Олово 118,69	Sb ⁵¹ Сурьма 121,75	Te ⁵² Теллур 127,60	I ⁵³ Иод 126,9044	Xe ⁵⁴ Ксенон 131,30					
6	8	Cs ⁵⁵ Цезий 132,905	Ba ⁵⁶ Барий 137,34	La* ⁵⁷ Лантан 138,91	Hf ⁷² Гафний 178,49	Ta ⁷³ Тантал 180,948	W ⁷⁴ Вольфрам 183,85	Re ⁷⁵ Рений 186,2	Os ⁷⁶ Осмий 190,2	Ir ⁷⁷ Иридий 192,2	Pt ⁷⁸ Платина 195,09			
	9	Au ⁷⁹ Золото 196,967	Hg ⁸⁰ Ртуть 200,59	Tl ⁸¹ Таллий 204,37	Pb ⁸² Свинец 207,19	Bi ⁸³ Висмут 208,980	Po ⁸⁴ Полоний [210]*	At ⁸⁵ Астат [210]	Rn ⁸⁶ Радон [222]					
7	10	Fr ⁸⁷ Франций [223]	Ra ⁸⁸ Радий [226]	Ac** ⁸⁹ Актиний [227]	Rf ¹⁰⁴ Резерфордий [261]	Db ¹⁰⁵ Дубний [262]	Sg ¹⁰⁶ Сиборгий [263]	Bh ¹⁰⁷ Борий [262]	Hs ¹⁰⁸ Хассий [265]	Mt ¹⁰⁹ Майтнерий [266]	Ds ¹¹⁰ Дармштадтий [271]			
	11	Rg ¹¹¹ Рентений [272]	Cn ¹¹² Коперниций [285]	Nh ¹¹³ Нихоний [286]	Fl ¹¹⁴ Флеровий [286]	Mc ¹¹⁵ Московский [286]	Lv ¹¹⁶ Ливерморий [286]	Ts ¹¹⁷ Теннессин [286]	Og ¹¹⁸ Оганесон [294]					

Лантаноиды*	58 Ce 140,12 Церий	59 Pr 140,907 Празеодим	60 Nd 144,24 Неодим	61 Pm [147]* Прометий	62 Sm 150,35 Самарий	63 Eu 151,96 Европий	64 Gd 157,25 Гадолиний	65 Tb 158,924 Тербий	66 Dy 162,50 Диспрозий	67 Ho 164,930 Гольмий	68 Er 167,26 Эрбий	69 Tm 168,934 Тулий	70 Yb 173,04 Иттербий	71 Lu 174,97 Лютеций
Актиноиды**	90 Th 232,038 Торий	91 Pa [231] Протактивий	92 U 238,03 Уран	93 Np [237] Нептуний	94 Pu [244] Плутоний	95 Am [243] Америций	96 Cm [247] Кюрий	97 Bk [247] Берклий	98 Cf [252]* Калифорний	99 Es [254] Эйнштейний	100 Fm [257] Фермий	101 Md [257] Менделевий	102 No [259] Нобелий	103 Lr [260] Лоуренсий

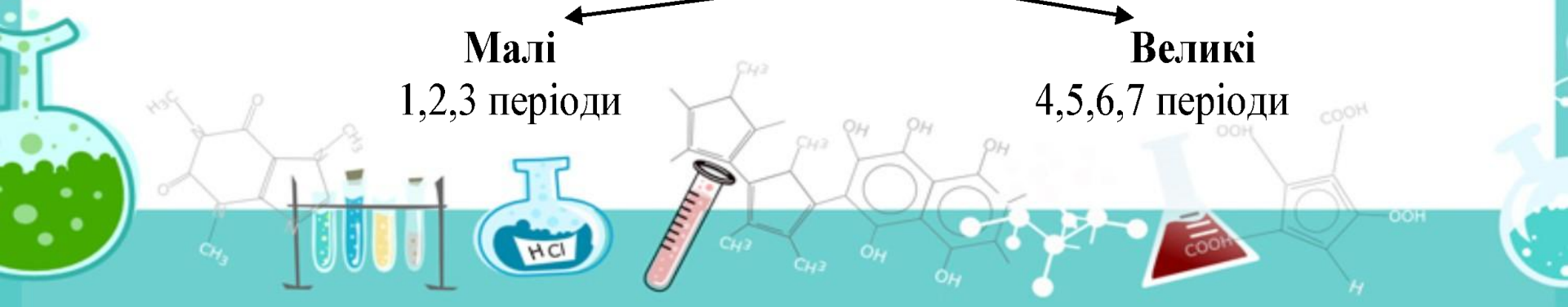
Елементи, розташовані в періодичній системі утворюють 7 періодів.
 Період – це горизонтальний ряд хімічних елементів

1	H Гідроген 1,00795																	(H)	He Гелій 4,0026
2	Li Літій 6,9412	Be Берилій 9,01218	B Бор 10,812	C Карбон 12,0108	N Нітроген 14,0067	O Оксиген 15,9994	F Флуор 18,9984	Ne Неон 20,179											
3	Na Натрій 22,98977	Mg Магній 24,305	Al Алюміній 26,98154	Si Силіцій 28,086	P Фосфор 30,97379	S Сулфур 32,06	Cl Хлор 35,453	Ar Аргон 39,948											
4	K Калій 39,0983	Ca Кальцій 40,08	Sc Скандій 44,9559	Ti Титан 47,9	V Ванадій 50,9415	Cr Хром 51,996	Mn Манган 54,938	Fe Ферум 55,847	Co Кобальт 58,9332	Ni Нікель 58,7									
	Cu Купрум 63,546	Zn Цинк 65,38	Ga Галій 69,72	Ge Германій 72,59	As Арсен 74,9218	Se Селен 78,96	Br Бром 79,904	Kr Криптон 83,8											

Періоди

Малі
1,2,3 періоди

Великі
4,5,6,7 періоди

Елементи, розташовані в періодичній системі, утворюють 8 груп.
 Група – це вертикальний стовпчик, в якому один під одним розміщені елементи подібні за властивостями.

I	II	VII
(H)		H 1 1,00797 Водород
Li 3 6,939 Литий	Be 4 9,0122 Бериллий	F 9 18,9984 Фтор
Na 11 22,9898 Натрий	Mg 12 24,305 Магній	Cl 17 35,453 Хлор
K 19 39,102 Калій	Ca 20 40,08 Кальцій	25 Mn 54,9380 Марганець
29 Cu 63,546 Мідь	30 Zn 65,37 Цинк	Br 35 79,904 Бром
Rb 37 85,47 Рубидій	Sr 38 87,62 Стронцій	43 Tc [99] Технецій
47 Ag 107,868 Серебро	48 Cd 112,40 Кадмій	I 53 126,9044 Йод
Cs 55 132,905 Цезій	Ba 56 137,34 Барій	75 186,2 Re Рений
79 Au 196,967 Золото	80 Hg 200,59 Ртуть	At 85 [210] Астат
Fr 87 [223] Францій	Ra 88 [226] Радій	107 Bh [262] Борий
111 Rg [272] Рентгеній	112 Cn [285] Коперницій	Ts 117 Теннессин

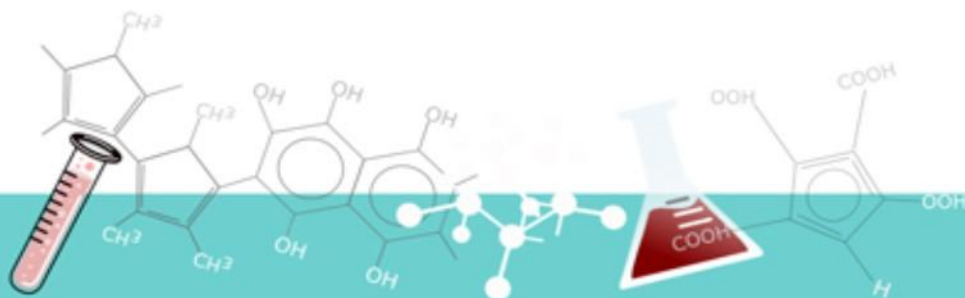
Підгрупи

Головна (A)

Складається з елементів і малих і великих періодів

Побічна (B)

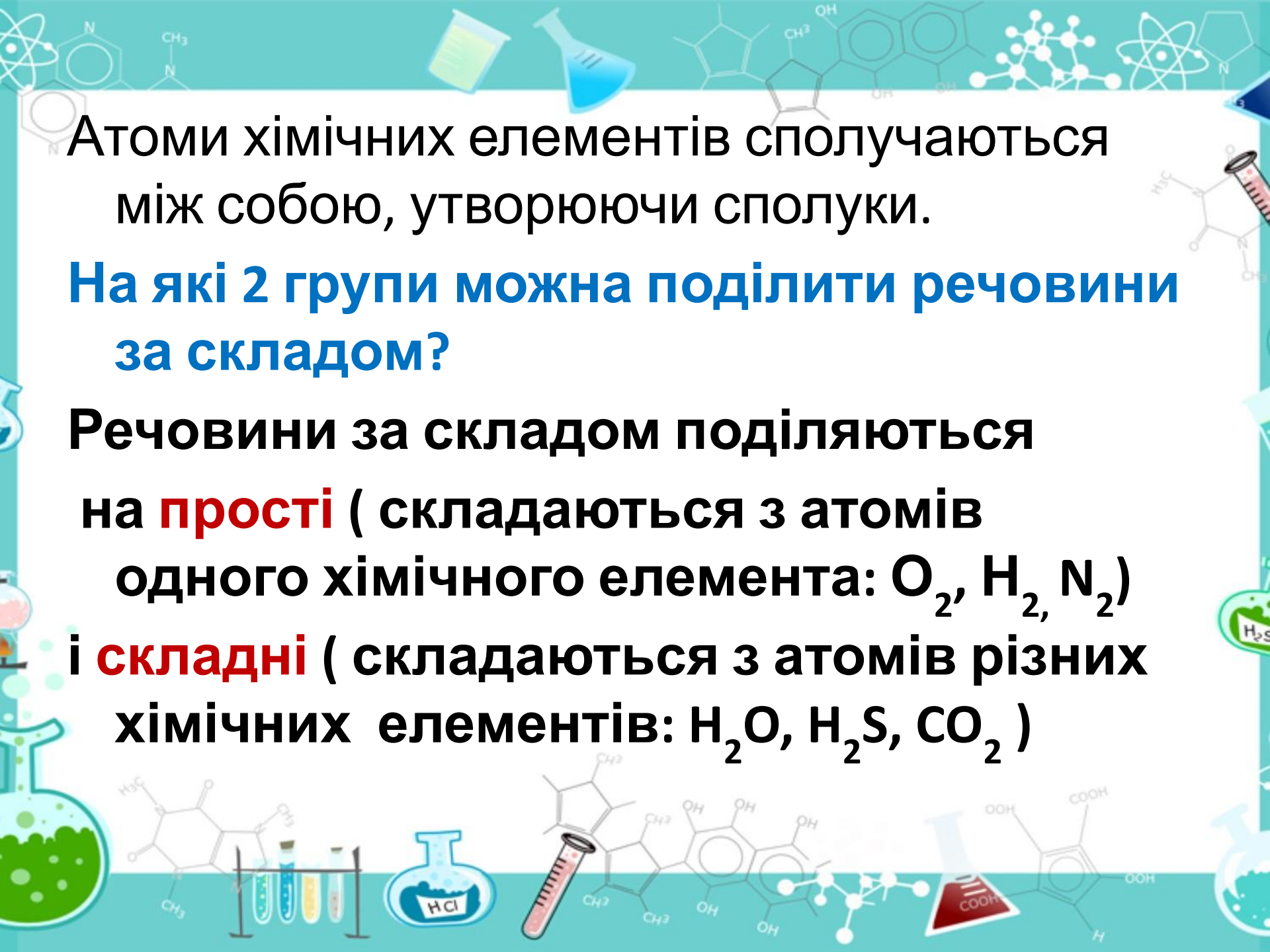
Складається з елементів лише великих періодів

- Де в ПС знаходяться Mg, K, Mn?

Перевіряємо відповідь

- **Mg** знаходиться в 3 періоді, II групі, головній підгрупі.
- **K** знаходиться в 4 періоді, I групі, головній підгрупі.
- **Mn** знаходиться в 4 періоді, VII групі, побічній підгрупі.

Атоми хімічних елементів сполучаються між собою, утворюючи сполуки.

На які 2 групи можна поділити речовини за складом?

Речовини за складом поділяються

на **прості** (складаються з атомів одного хімічного елемента: O_2 , H_2 , N_2)

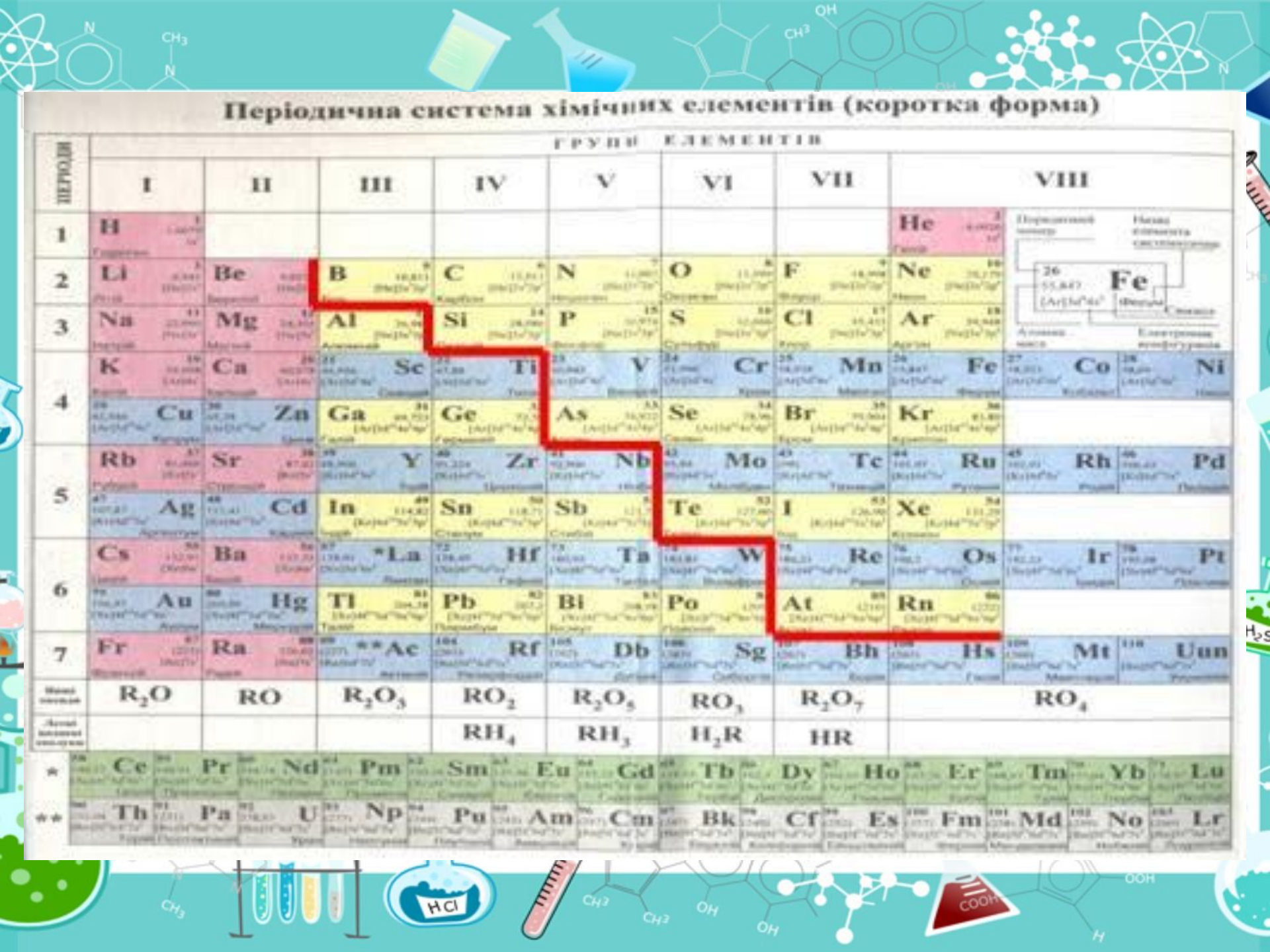
і **складні** (складаються з атомів різних хімічних елементів: H_2O , H_2S , CO_2)

Як поділяються прості речовини?

Прості речовини поділяються
на метали (К, Na, Fe, Cu)
і неметали (S, O₂, H₂, N₂)

Періодична система хімічних елементів (коротка форма)

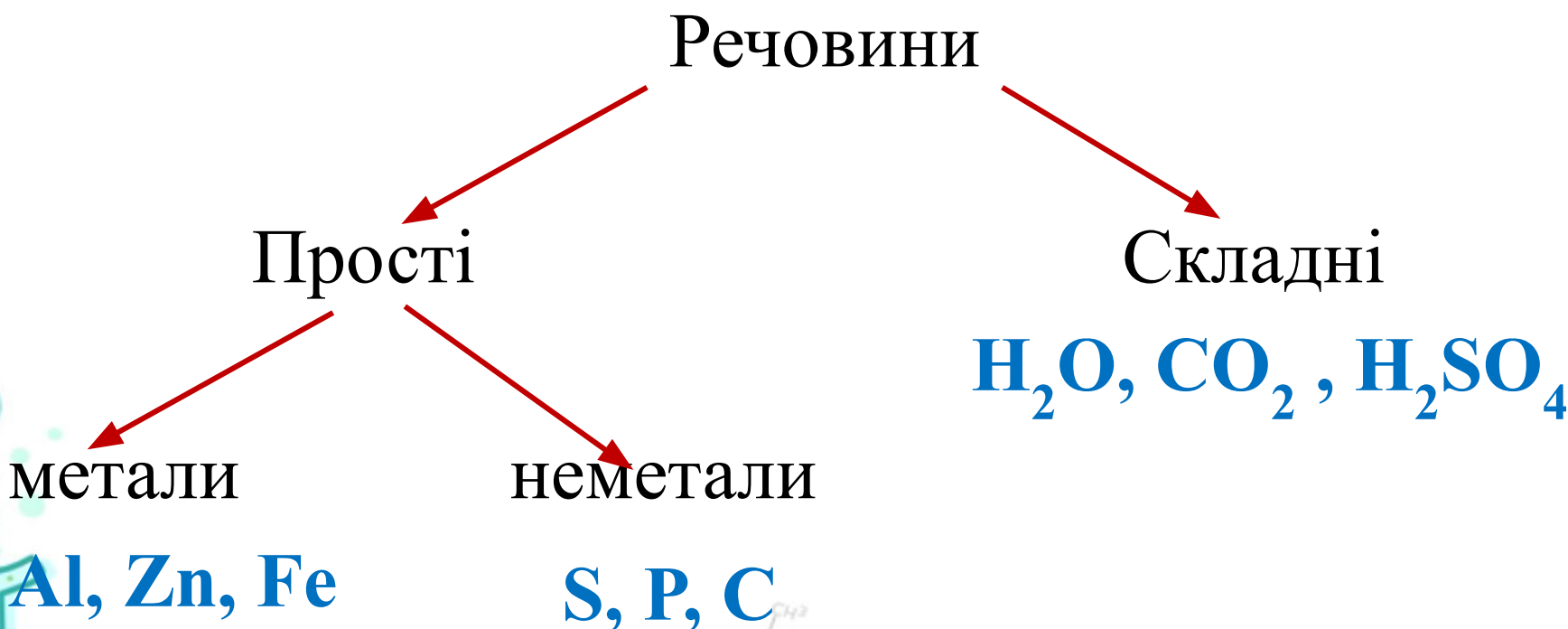
ПЕРІОДИ	ГРУПИ ЕЛЕМЕНТІВ													
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII						
1	H							He	<p>26 55,847 [Ar]3d⁶4s²</p>					
2	Li	Be	B	C	N	O	F	Ne						
3	Na	Mg	Al	Si	P	S	Cl	Ar						
4	K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni				
5	Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd				
6	Cs	Ba	*La	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt				
7	Fr	Ra	**Ac	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Uun				
Оксиди	R ₂ O	RO	R ₂ O ₃	RO ₂	R ₂ O ₅	RO ₃	R ₂ O ₇	RO ₄						
Аксиди водню				RH ₄	RH ₃	H ₂ R	HR							
*	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb	Lu
**	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No	Lr

Дано речовини:

Al, S, H₂O, CO₂, Zn, Fe, P, C, H₂SO₄.

Розподіліть речовини в схемі:

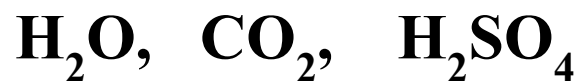

Що таке формула?

Хімічна формула — умовний запис, що відображає якісний і кількісний склад речовини.

Якісний склад показують за допомогою символів **хімічних** елементів, а кількісний — за допомогою індексів.

Порівняти якісний і кількісний склад речовин, формула яких CO_2 та CO

- ❑ CO_2 та CO подібні якісним складом, вони складаються із атомів Карбону і Оксигену.
- ❑ Речовини мають однакову кількість атомів Карбону (по одному), але різну кількість атомів Оксигену (в CO_2 два атома Оксигену, а в CO один атом Оксигену).

Що означають записи:

O - один атом Оксигену

$2O$ - два атома Оксигену

O_2 - одна молекула кисню

$2O_2$ - дві молекули кисню

CO_2 - одна молекула вуглекислого газу

$2CO_2$ - дві молекули вуглекислого газу

Встановити відповідність:

1. Один атом Гідрогену
  2. Одна молекула водню
  3. Два атома Гідрогену
  4. Дві молекули водню
- Д. H_2O

А. 2H

Б. H

В. 2H_2

Г. H_2

1	
2	
3	
4	

Перевіряємо відповідь

Встановити відповідність:

1. Один атом Гідрогену	А. 2H
2. Одна молекула водню	Б. H
3. Два атома Гідрогену	В. 2H_2
4. Дві молекули водню	Г. H_2
	Д. H_2O

1	Б
2	Г
3	А
4	В

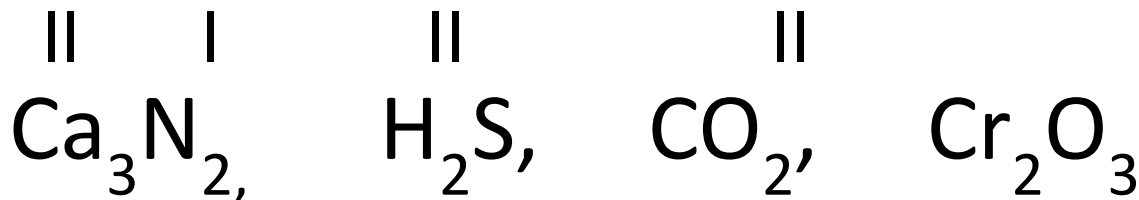
Що називається валентністю?

Валентність — це властивість атомів одного хімічного елемента з'єднуватися з певним числом атомів інших хімічних елементів.

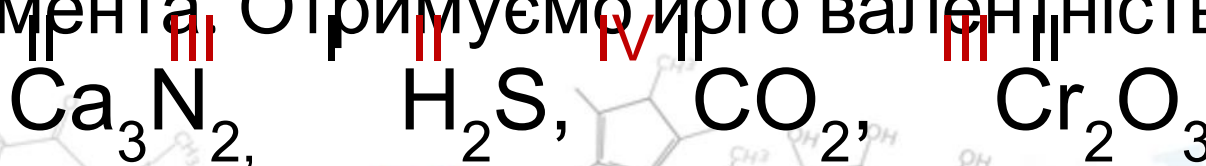
Визначити валентність елементів в сполуках:

• Ca_3N_2 , H_2S , CO_2 , Cr_2O_3 .

Перевіряємо відповідь

- Записуємо відому валентність одного з елементів.
- Помножуємо валентність на кількість атомів цього елемента (на індекс).
- Ділимо отриманий добуток на індекс другого елемента. Отримуємо його валентність.

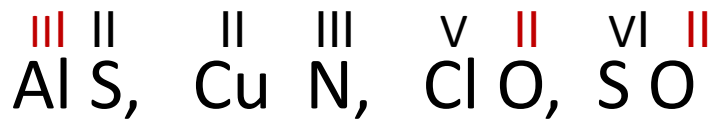
Скласти формули:

II   II   III   V   VI
Al S,   Cu N,   Cl O,   S O

Перевіряємо відповідь

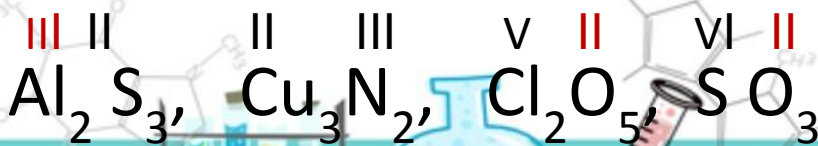

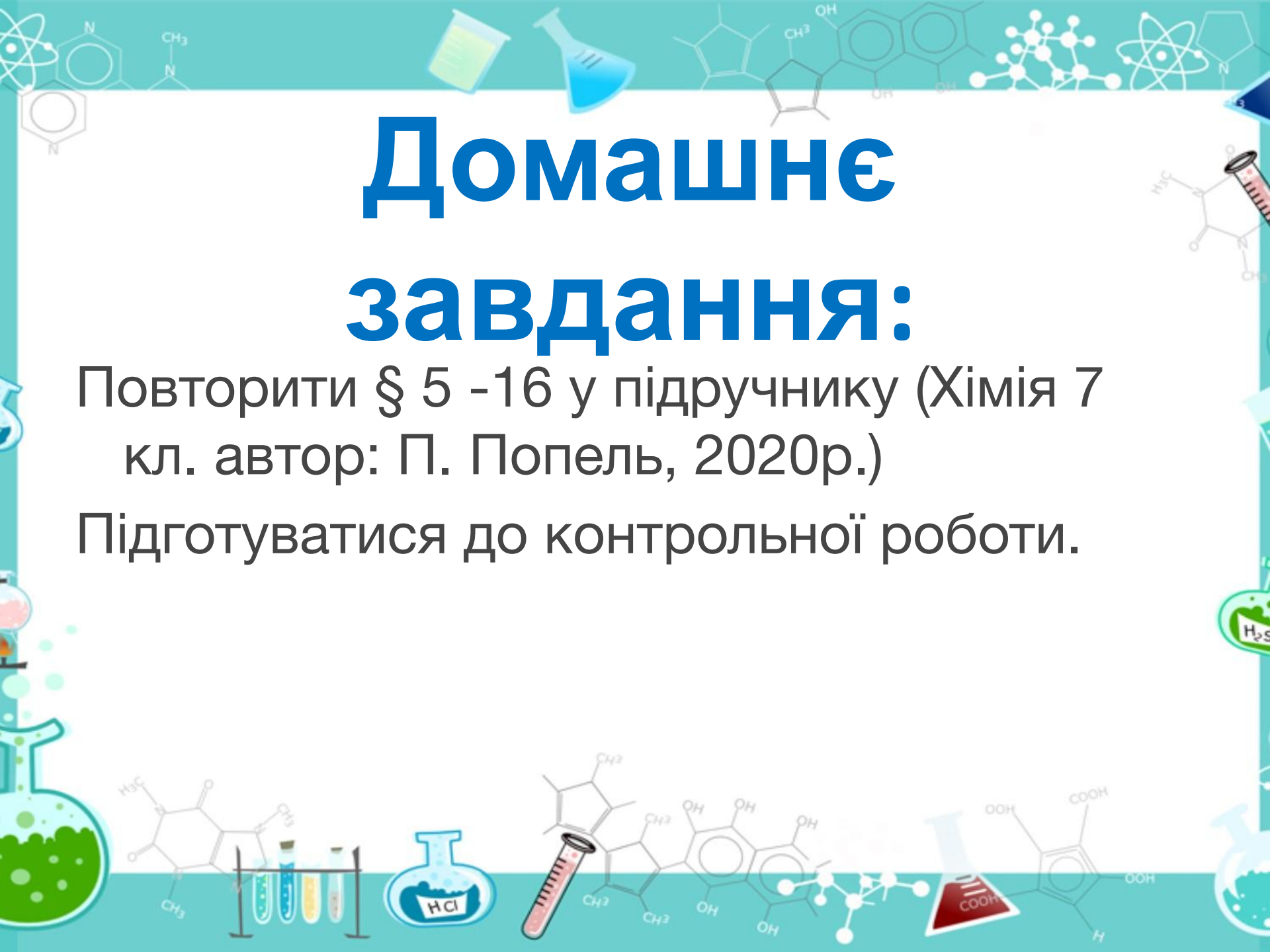
Над символами елементів записуємо значення валентності. Якщо елемент може мати різні валентності, то валентність вказується, а якщо стала, то потрібно записати її самому.

Знаходимо найменше спільне кратне на обидва значення валентності.

Ділимо спільне кратне на значення валентності кожного елемента і отримуємо відповідні індекси.

Домашнє завдання:

Повторити § 5 -16 у підручнику (Хімія 7 кл. автор: П. Попель, 2020р.)

Підготуватися до контрольної роботи.